

STARI GRAD BARILOVIĆ

10 GODINA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Stari grad Barilović smješten je na samome rubu kamenog živca iznad lijeve obale rijeke Korane, jugozapadno od Karlovca, na važnoj geostrateškoj točki nad starom prometnicom koja preko Ozlja i Dubovca povezuje Kranjsku i stara feudalna središta u porječju Kupe i Korane.

Od 1998. godine Hrvatski restauratorski zavod provodi konzervatorsko-restauratorsku obnovu Staroga grada, koju financira Ministarstvo kulture Republike Hrvatske u okviru redovnih programa zaštite kulturne baštine. Voditeljica obnove Staroga grada Barilovića je Vladanka Milošević, d. i. a. iz Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Arheološka istraživanja Staroga grada Barilovića provode se, uz prekide, od 2002. godine, a njihova je voditeljica dr. sc. Ana Azinović Bebek. U arheološkim istraživanjima sudjeluju djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Do sada je istraženo oko 500 m² prostora, što je oko polovine površine grada. Zbog velike količine pokretnog arheološkog materijala proizašlog iz dosadašnjih istraživanja, odlučili smo se prezentirati rezultate prvih deset godina istraživanja. Osim velike količine nalaza, istraživanjima je dokazano osnivanje Staroga grada Barilovića u 15. st., što je ranije nego se do sada pretpostavljalo.

Ovom izložbom htjeli smo pokazati izbor iz arheoloških nalaza koji najbolje oslikavaju tri jasno definirane faze života Staroga grada Barilovića. Izložbu su financijski pomogli Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Grad Karlovac.

STARI GRAD BARILOVIĆ

10 GODINA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Najvažnijima u rekonstruiranju života i građevnih faza starih gradova pokazala su se arheološka istraživanja. Vrednovanje pokretnog arheološkog materijala daje bolji uvid u svakodnevni život burgova, dok pravilno dokumentiranje i interpretiranje stratigrafije nalazišta omogućuje pravilno razumijevanje arhitektonskog razvoja i namjene prostorija. Do nedavno se smatralo kako je Stari grad Barilović primjer krajiške utvrde 16. stoljeća, a arheološkim istraživanjima, interpretiranjem pokretnih nalaza i odnosa građevnih struktura, izdvojili smo tri faze života na Starome gradu te potvrdili njegovu gradnju u 15. stoljeće. Stari grad Barilović je na osnovu rezultata arheoloških istraživanja po prvi puta upisan na kartu prapovijesnih nalazišta gradinskog tipa.

Stari grad Barilović definitivno je napušten nakon savezničkog bombardiranja u Drugom svjetskom ratu. Arhitektonski ostaci Staroga grada Barilovića nakon Drugog svjetskog rata rapidno propadaju, što je zaustavljeno tek intervencijom Općine Barilović, Ministarstva kulture i uključivanjem Hrvatskog restauratorskog zavoda u njegovu obnovu i istraživanje.

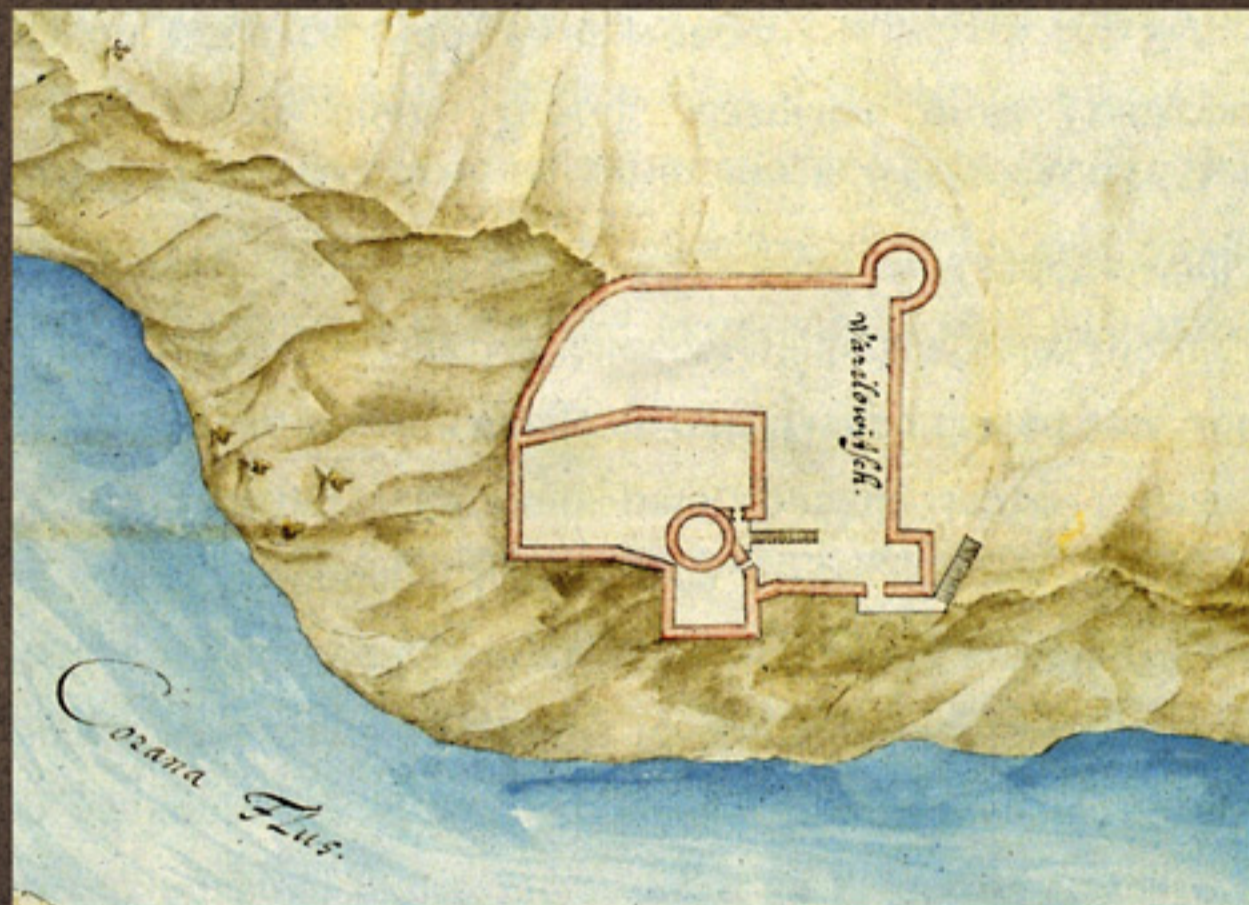

POVIJEST STAROGA GRADA BARILOVIĆA

Prvi poznati sačuvani spomen Staroga grada Barilovića potječe iz sredine 16. stoljeća, no arheološkim istraživanjima je utvrđeno kako je izgrađen sredinom 15. stoljeća. Tada se po prvi puta u sačuvanim pisanim vrelima spominju pripadnici obitelji Barilović koji se mogu svrstati u skupinu nižeg plemstva, čiji su se posjedi nalazili u području oko staroga grada uz rijeku Koranu, na području srednjovjekovne županije Gorica.

Razdoblje 16. stoljeća u čitavoj Hrvatskoj obilježeno je porastom osmanskih napada koji su doveli do temeljitih političkih, gospodarskih i društvenih promjena. Zbog opće nesigurnosti i uništenja gospodarske osnove, pripadnici obitelji Barilović povukli su se krajem 16. stoljeća na svoje posjede oko Ribnika i Ozlja.

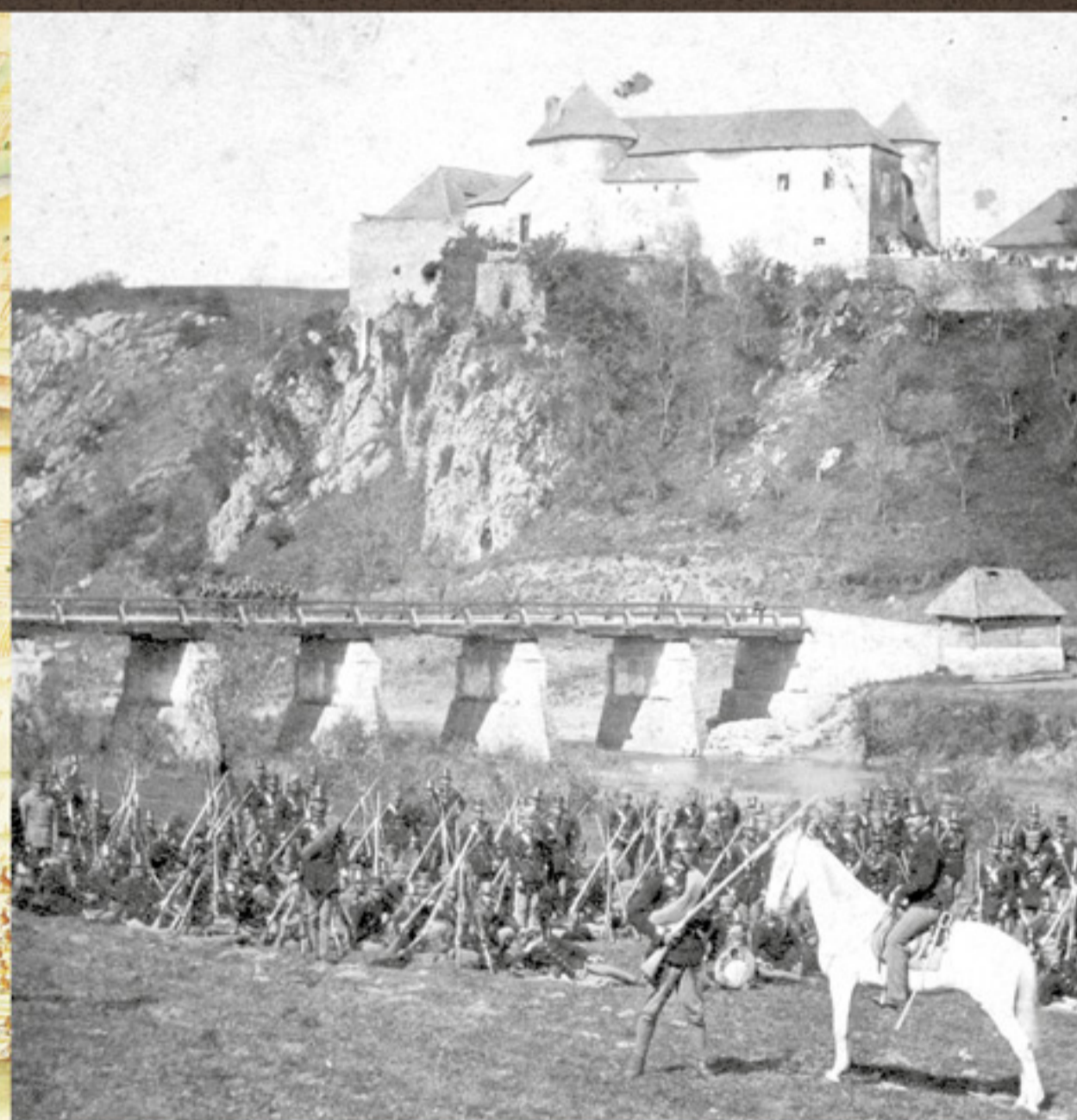
Početak 17. stoljeća, unatoč prosvjedima vlasnika, Stari grad Barilović stavljen je pod vojnu upravu pod kojom je ostao do razvojačenja Vojne krajine krajem 19. stoljeća. U razvoju Staroga

Prvi poznati nacrt Staroga grada Barilovića iz 1660. godine, M. Stier.

Karta okolice karlovačke utvrde iz 17. stoljeća, M. Stier.

Vojnici pod Starim gradom Barilovićem, 1914. godine.

grada pod vojnom upravom ocrtavaju se i promjene koje je čitava Vojna krajina proživljavala u razdoblju od osnutka krajem 16. stoljeća do ukidanja krajem 19. stoljeća. Stari grad Barilović postao je sjedište kapetanije koja je obuhvaćala niz čardaka na desnoj obali rijeke Korane. Sačuvani nacrti svjedoče kako je feudalni grad postupno poprimio izgled funkcionalne vojne utvrde, koja zadovoljava potrebe smještaja veće posade. Pomicanjem granice na jug na rijeku Unu, nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine te prestankom značajnije opasnosti od osmanskih upada, područje Vojne krajine izgubilo je dotadašnji značaj te su započete temeljite reforme. Nakon reformi sredinom 18. stoljeća Barilović je postao zapovjedništvo 8. satnije slunjske graničarske pukovnije te je prilagođen novim vojnim zahtjevima.

Nakon ukinuća Vojne krajine 1871. godine u Bariloviću je bilo sjedište kotarske oblasti do 1876. godine, kada je premješteno u Rakovac kod Karlovca, dok su u Starom gradu bili smješteni općinski ured i pučka škola.

Nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu tek su u 21. stoljeću započeli zaštitni radovi na Starom gradu Bariloviću kao vrijednom spomeniku kulturne baštine Republike Hrvatske.

Pogled na Stari grad Barilović iz 2006. godine.

PRAPOVIJESNI NALAZI

LASINJSKA KULTURA

U zadnjoj četvrtini 5. tisućljeća pr. Kr. i početkom 4. tisućljeća pr. Kr. područje oko Barilovića pripada arealu lasinjske kulture, čiji su lokaliteti u Pokuplju često smješteni na povišenim položajima iznad rijeka. Keramički nalazi lasinjske kulture s Barilovića pripadaju uobičajenom repertoaru ove kulture: lonci, zdjele, vrčevi i žlice. Ipak, najbolje analogije u oblikovanju i ukrašavanju posuda uočene su na lokalitetima Pokuplja, rubnih dijelova Gorske Hrvatske, Dolenjske u Sloveniji te krajnjeg sjeverozapada Bosne i Hercegovine.

Među posudama prevladavaju bikonični oblici lonaca. Najveću raznolikost u oblikovanju pokazuju bikonične zdjele. Zaobljeni oblici lonaca i zdjela na Bariloviću se javljaju u malom postotku. Zdjele na šupljoj nozi pronađene su u malom broju, a žlice s tuljcem za nasad također su dio keramičkog repertoara s Barilovića. Najzastupljenija tehnika ukrašavanja na Bariloviću je žlijebljenje, ponekad u kombinaciji s drugim tehnikama mehaničkog ukrašavanja

ili plastičnim aplikacijama. Nešto rjeđe zastupljeno je ukrašavanje otiskivanjem prsta ili alatke, urezivanje i ubadanje, kao i tehnike plastičnog ukrašavanja. Kao vodeći dekorativni motiv na Bariloviću ističe se jelova grančica. Svi zabilježeni motivi i tehnike ukrašavanja karakteristični su za lasinjsku kulturu.

Rekonstruirani keramički pršljen lasinjske kulture.

Zid unutrašnjeg dvorišta feudalne faze Staroga grada Barilovića, građen je nad prapovijesnom jamom lasinjske kulture.

KASNO BRONČANO DOBA

Na Bariloviću je, kao i na brojnim drugim lokalitetima Pokuplja, zamićen hijatus od srednjeg eneolitika do kasnog brončanog doba, kada se intenzivira život na gradinskim naseljima. Kasnobrončanodobna keramika s Barilovića predstavlja uobičajen repertoar oblika i ukrasa ovog razdoblja. Prema tipološko-kronološkoj analizi, malobrojni keramički materijal kasnog brončanog doba s Barilovića odgovara repertoaru kulture polja sa žarama. Nalazi većinom pripadaju stupnjevima Ha A i Ha B, iako nekoliko ulomaka možemo datirati i ranije, u razdoblje Br C/Br D i Br D. Dakle, odgovarao bi čitavom vremenu trajanja kulture polja sa žarama, od oko 1300. do oko 800. godine pr. Kr. S velikom dozom rezerve možemo pretpostaviti dva horizonta zaposjedanja: jedan u razdoblju Br C/Br D, a drugi u periodu Ha A ili Ha B.

Rekonstruirana šalica iz kasnog brončanog doba.

FEUDALNA FAZA 15.-16.st

U sadašnjem stupnju istraženosti možemo zaključiti kako je južni dio Staroga grada najstarija feudalna faza grada. Obuhvaća južni i jugozapadni obrambeni zid, veliku unutarnju okruglu kulu i zid unutarnjeg dvorišta. Arheološki materijal jasno se razlikuje od kasnijih faza te se može datirati u razdoblje od sredine 15. do kraja 16. stoljeća, kada je stradao u požaru.

Pokretni arheološki nalazi koje pripisujemo feudalnoj fazi Staroga grada ničime ne odstupaju od standardne opreme burgova, plemićkih gradova i utvrda. Metalni kućni uporabni predmeti (noževi, škare, svijećnjak), konjanička i konjska oprema (ostruge, zvjezdice, konjske potkove), oružje i vojna oprema (koplje, vrhovi strelica samostrela), novac, kao i trgovački olovni pečat za tkaninu, potvrđuju iznesene pretpostavke o jasno razgraničenoj feudalnoj fazi grada od faza koje slijede. Staklene predmete koje pripisujemo feudalnoj fazi predstavljaju uglavnom čaše i pehari za konzumiranje tekućina te boce za njihovo čuvanje i serviranje. Pronađeni repertoar stakla pripada uvoznj robi koja je dolazila iz venecijanskih radionica, ali i srednjoeuropskog proizvodnog kruga, u kojem su vodeću ulogu imale budimske, češke i njemačke radionice. To je vrijeme u kojem staklene posude postaje dio inventara kuhinja viših slojeva kasnosrednjovjekovnog feudalnog društva. Zastupljeni su koštani predmeti ukasne (dekorativne pločice), svakodnevne (drška noža) i vojne namjene (oplate samostrela). Keramičke nalaze predstavljaju uglavnom luksuzni majolički proizvodi dopremljeni s područja Italije. Engobirana je keramika znatno manje uvožena, a do Barilovića je, kao i majolika, stizala posredstvom istočnojadranske obale. Uz spomenutu luksuznu uvoznu stolnu keramiku, tijekom feudalne faze Staroga grada upotrebljavane su i jeftinije varijante stolnog posuđa. Kuhinjsko posuđe lokalni je keramičarski proizvod koji, pak, pokazuje zajedničke karakteristike s istovremenim materijalom iz zapadnog dijela kontinentalne Hrvatske i Slovenije.

Iako je život nižeg i srednjeg plemstva 15. i 16. stoljeća do sada relativno nepoznat, na temelju nalaza skupocjenog uvoznog keramičkog i staklenog materijala, na temelju nalaza školjki kamenica (dopremane su s jadranske obale vjerojatno do obližnjeg velikog frankopanskog trgovišta Skrada) i na temelju analize prehrane možemo zaključiti kako način života nije nimalo odstupao od života visokog plemstva.

Gorena podnica uz zid SJ 29.

FAZA VOJNE KRAJINE 17.-19. st.

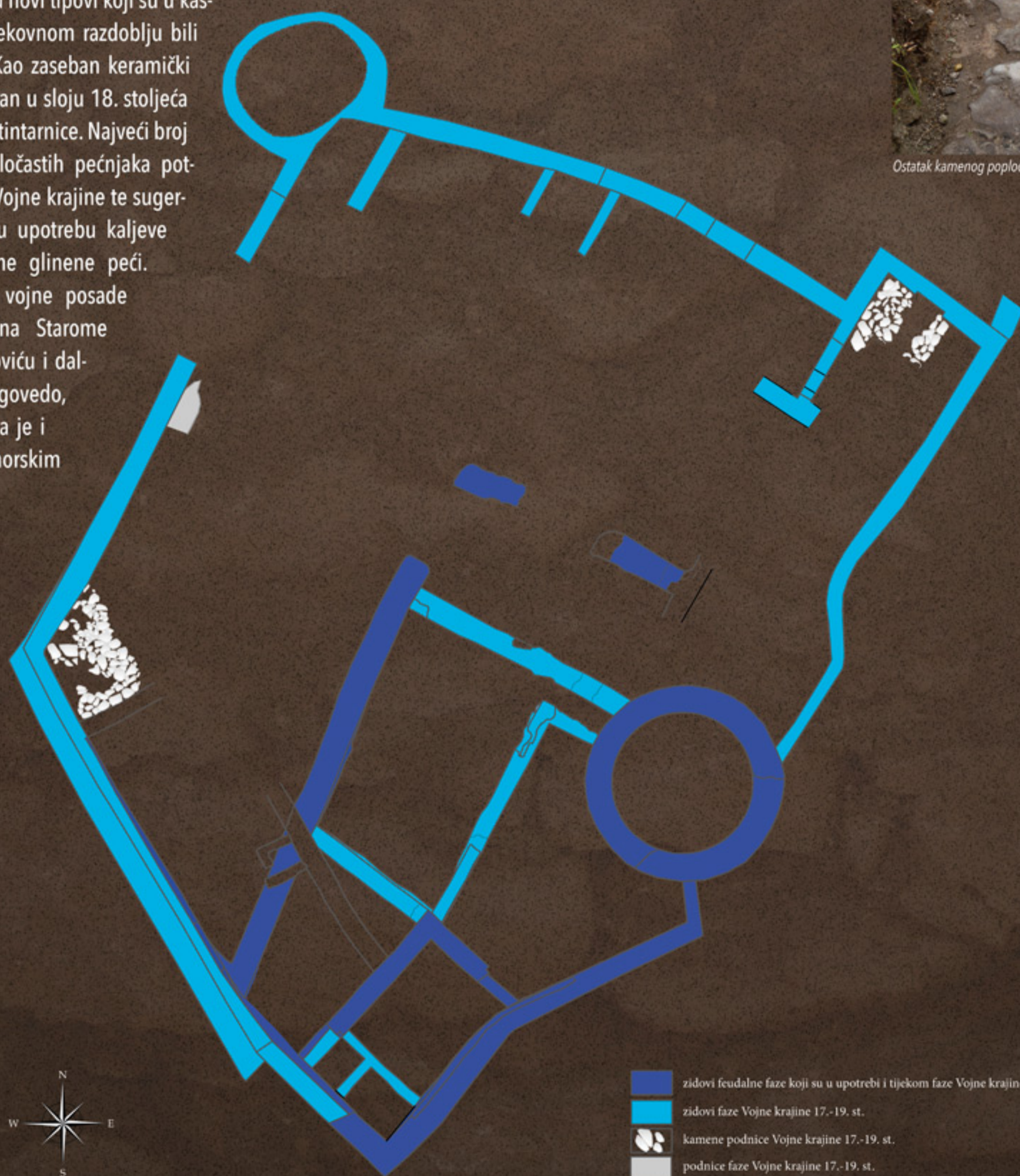
Dolaskom vojne posade na Stari grad Barilović mijenja se njegova osnovna funkcija. Grad više nije sjedište plemićke obitelji, već se arhitektonski prilagođava novoj, vojnoj namjeni. Arheološki nalazi iz vremena Vojne krajine upotpunjuju još uvijek siromašnu sliku novovjekovnog materijala od 17. do 19. stoljeća, a jasno se razlikuju od materijala prethodne faze. Nedostaje luksuzno keramičko i stakleno posuđe i mijenja se oružje.

Karakteristični metalni nalazi faze Vojne krajine su razni tipovi jedaćeg pribora. Uporabni predmeti kao ključevi, držalo pisaljke, kao i razna metalna oruđa, imaju duži vijek trajanja te su datirani ovisno o sloju u kojem su nađeni. Konjanička oprema, kao i oružje, postaju uobičajeni nalazi na Starome gradu Bariloviću od 16. stoljeća. Nalazi kliješta za lijevanje streljiva, nalazi kremenja i olovne žice potvrda su uporabe vatrenog oružja manjeg kalibra, kakvog vjerojatno koriste krajišnici. Staklenog posuđa više ne nalazimo, jer se potrebe krajiških vojnika znatno razlikuju od potreba feudalnog načina života. Ono malo staklenih nalaza ovog razdoblja pripada isključivo radionicama s područja Habsburške monarhije (Austrija, Češka). U ovoj se fazi drastično smanjuje količina luksuznih keramičkih proizvoda te se upotrebljavaju jednostavniji i jeftiniji tipovi stolnog posuđa. U 17. stoljeću prvi se puta na Starome gradu Bariloviću pojavljuje azijski porculan. Početkom faze Vojne krajine dolazi do promjena i na kuhinjskoj keramici. Lonci ove faze značajno su brojniji nego što su bili tijekom feudalne faze grada, prosječno su većih dimenzija te se pojavljuju novi tipovi koji su u kasnosrednjovjekovnom razdoblju bili nepoznati. Kao zaseban keramički tip evidentiran u sloju 18. stoljeća izdvajaju se tintarnice. Najveći broj čašastih i pločastih pećnjaka potječe iz faze Vojne krajine te sugerira paralelnu upotrebu kaljeve i jednostavne glinene peći.

U prehrani vojne posade smještene na Starome gradu Bariloviću i dalje dominira govedo, a zastupljena je i prehrana morskim plodovima.

Ostatak kamenog popločenja dvorišta iz faze Vojne krajine.

FAZA CIVILNE UPRAVE

kraj 19.-20. stoljeće

Pogled na Stari grad Barilović iz 1912. godine.

Nakon ukinuća Vojne krajine (1871. godine), grad dolazi pod civilnu upravu. Uz sjeverni zid Staroga grada smještaju se prostorije kotarske uprave, dok su uz jugozapadni zid smještene vjerojatno pomoćne prostorije (svinjci, štale itd.).

Metalni nalazi najšire su zastupljeni u ovoj fazi Staroga grada Barilovića. Možda je razlog tome što je nakon Drugog svjetskog rata neko vrijeme Stari grad služio kao odlagalište otpada. Povremeno su stanovnici samoinicijativno raščišćavali prostor Staroga grada pa su nalazi iz gornjih slojeva koje pripisujemo fazi civilne uprave poremećeni i nemaju znanstveno prihvatljivi kontekst. U sigurnim slojevima civilne uprave bilo je nalaza novca od 1897. godine do vremena SFRJ. Staklenih i koštanih nalaza u ovoj fazi više ne nalazimo. Zbog malog broja evidentiranih nalaza, teško je definirati odlike keramičkog posuđa jednostavnije tehnološke izrade, lokalne proizvodnje, koje pokazuje sličnost s današnjim tradicionalnim lončarskim proizvodima. Može se zaključiti postojanje kontinuiteta u keramografiji između ove i prethodne faze. U fazi civilne uprave pojavljuju se zdjelasti i pločasti pećnjaci te se može pretpostaviti daljnja upotreba i kaljeve i jednostavne glinene peći. U prehrani u civilnoj fazi definitivno dominira meso goveda, dok se meso svih ostalih skupina znatno smanjuje.

Pogled na Stari grad Barilović iz 1949. godine.

KONZERVIRANJE I RESTAURIRANJE POKRETNIH ARHEOLOŠKIH NALAZA

Arheološka istraživanja Staroga grada Barilovića od samog su početka pratili konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim nalazima, koji su obavljani u radionici Odjela za restauriranje kopnenih arheoloških nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda. Kroz restauratorsku radionicu prošlo je najviše keramičkih, željeznih te predmeta od bakrene slitine. Osim njih, konzervirani su i predmeti od stakla, kamena i organskog materijala.

Cijeli konzervatorsko-restauratorski postupak zabilježen je u dokumentaciji, za svaki predmet posebno. Prilikom svih navedenih radova poštivane su suvremene teorije konzerviranja koje određuju visoka etička načela, zahtijevaju poštovanje prema istinskoj prirodi predmeta, minimalnu intervenciju i što više moguću reverzibilnost.

Tijekom godina konzervirano je i restaurirano više od četrdeset keramičkih predmeta. Nakon čišćenja, konsolidacije i lijepljenja, keramičkim su nalazima rekonstruirani dijelovi koji nedostaju, ne samo zbog čvrstoće, stabilnosti i izbjegavanja daljeg oštećivanja, nego i zbog estetskih razloga. Time se dobiva cjelina kojoj se vidi točan oblik, što omogućuje da nalaz bude izložen i razumljiv promatračima. Pri nijansiranju rekonstruiranih dijelova tražen je ton nijansu svjetliji od izvorne boje keramike, tako da predmet ima vizualnu jedinstvenost, a da je intervencija na njemu uočljiva.

Majolički vrtić s nepotpunom dekoracijom kojem je izljev raden po tipologiji, prije i poslije restauratorskog postupka.

Majolički tanjur kojem se ljuštila glazura, prije i poslije restauratorskog postupka.

METALNI PREDMETI

Obrađeni su predmeti od željeza, bakra i bakrenih slitina, srebra, olova i aluminija. Željezni predmeti su nakon mehaničkog čišćenja potapani u kadi za desalinizaciju te dovršetkom procesa isprani. Korozivne naslage su uklanjane

pjeskarenjem, kao i različitim brusevima i čeličnim četkicama uz pomoć mikromotora. Polomljeni dijelovi su lijepljeni dvokomponentnim epoksidnim ljepljivom ili smolom s dodatkom grafitnog

praha, što je upotrebljavano i za popunjavanje pukotina i strukturalno učvršćivanje. Površina željeza je premazana taninom kako bi se ujednačila boja te zbog zaštite od korozije.

Pseća registracijska markica iz 1909. godine, prije i poslije restauratorskog postupka.

Brava od bronce i željeza, prije i poslije restauratorskog postupka.

PREDMETI OD STAKLA, KOSTI I KAMENA

Sloj irizacije na staklenim predmetima uklonjen je finom čeličnom četkicom na mikromotoru. Prema potrebi predmeti su čišćeni 20% kloridnom kiselinom, a pojedini ulomci međusobno su lijepljeni epoksidnom smolom Araldite 2020. Koštani predmeti su nakon čišćenja i sušenja konsolidirani natapanjem u 5% otopini Paraloida B-72 u acetonu. Nalazima od kamena je nakon čišćenja provedeno utvrđivanje silikatnog materijala i kremena 20% kloridnom kiselinom, nakon čega su predmeti dobro ispirani u tekućoj vodi.

Ljekarnička staklena bočica, prije i poslije restauratorskog postupka.